

ПИТАННЯ ВДОСКОНАЛЕННЯ ПРАВОВОЇ РЕГЛАМЕНТАЦІЇ СИСТЕМИ КРИМІНАЛІСТИЧНОЇ РЕЄСТРАЦІЇ КПК УКРАЇНИ

У своєму введенні до криміналістики Потапов С. М. відзначав, що предметом криміналістичного дослідження є всякого роду об'єктивно-реальні факти живої дійсності, які, відповідно до положень теорії доказового права, можуть бути судовими доказами, що встановлюються за допомогою системи методів криміналістики, зокрема спеціального методу криміналістичного дослідження – методу ідентифікації [1, с. 23]. Потаповим С. М. були визначені і три групи об'єктів ідентифікації:

- об'єкти, по відношенню до яких питання тотожності або її відсутності вирішується безпосередньо слідчим чи судом (наприклад, встановлення особи, яка підозрюється у вчиненні злочину, при пред'явленні для впізнання потерпілому або свідкам);

- об'єкти, по відношенню до яких питання тотожності або її відсутності встановлюється за допомогою будь-яких систем реєстрації (наприклад, встановлення факту залишення слідів рук на місці вчинення злочину конкретною особою, яка раніше була дактилоскопійована під час обов'язкової дактилоскопічної реєстрації);

- об'єкти, по відношенню до яких питання тотожності або її відсутності досягається експертним оглядом або лабораторним дослідженням (читайте – досягається проведенням експертизи – прим. авт.) (наприклад, ідентифікація кулі, вилученої з місця вчинення злочину, як вистріляної з конкретного екземпляру зброї, вилученої у підозрюваного) [1, с. 32].

Сегаєм М. Я. у монографії «Методология судебной идентификации» визначено дві основні форми ідентифікації: процесуальна та непроцесуальна. У свою чергу процесуальні форми отримання судових доказів ним поділені на:

- експертну ідентифікацію, що здійснюється в процесі експертного дослідження;
- слідчу (судово-слідчу) ідентифікацію в формі впізнання людей, трупів, тварин та речей [2, с. 73].

При цьому, у цій же праці визначено і особливу процесуальну форму отримання доказу шляхом ідентифікації підозрюваного (звинуваченого) у вчиненні злочину і особи, яка мала в минулому судимість (для визначення, наприклад, рецидиву відповідно до статті 34 Кримінального кодексу України [3, с. 110]), що оформлюється довідкою реєстраційних (інформаційних) підрозділів органів внутрішніх справ. Особливість зазначеної процесуальної форми доказів пояснюється, перш за все, тим, що нею встановлюється причетність особи, що ідентифікується, не до розслідуваного злочину, а до інших, раніш вчинених злочинів [2, с. 78–79].

Крім того, Сегаєм М. Я. непроцесуальна форма ідентифікації градується наступним чином:

- оперативна, що включає до себе в якості складової частини реєстраційну ідентифікацію (або за Белкіним А. Р. – обліково-реєстраційну [4, с. 337]);

- адміністративно-правову, яка використовується в діяльності держарбітражу та нотаріальних контор;

- прикладну, яка епізодично здійснюється криміналістичними установами [2, с. 65].

Реєстраційна (обліково-реєстраційна) форма ідентифікації здійснюється за допомогою системи криміналістичної реєстрації, яка проводиться експертно-криміналістичними та інформаційними підрозділами Міністерства внутрішніх справ (у тому числі Національною поліцією України). Функціонування системи криміналістичної реєстрації раніше було визначено опосередковано та витікало, перш за все, з положень статей 103 та 104 Кримінально-процесуального кодексу України від 28 грудня 1960 року [5, с. 166–188] щодо проведення органами дізнання необхідних оперативно-розшукових заходів з метою виявлення ознак злочину та осіб, які його вчинили [6, с. 166–168]. Таким чином, система криміналістичної реєстрації функціонувала у рамках оперативно-розшукової діяльності та повинна була здійснюватися відповідно до Закону України «Про оперативно-розшукову діяльність» певними оперативними підрозділами, на які покладалося здійснення такої (оперативно-розшукової) діяльності [7]. Тобто вона (оперативно-розшукова діяльність) не була процесуальною діяльністю, а відповідно до цього отриману за її допомогою інформацію, наприклад щодо особи, причетної до вчинення злочину, необхідно було «легалізувати» в порядку, визначеному діючим на той час кримінально-процесуальним законодавством.

Чинним (з 2012 року) КПК України, одним із «революційних» новел якого є те, що окрім традиційних слідчих дій, регламентованих попереднім Кодексом (1960 р.) з незначними відмінностями, що отримали назву слідчих (розшукових) дій, введено поняття негласних слідчих (розшукових) дій [8, с. 628], які фактично є процесуальними оперативно-розшуковими заходами,

тобто оперативно-розшукова діяльність отримала правову регламентацію на рівні кодифікованого процесуального закону – КПК України.

Необхідність удосконалення законодавчої регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації (криміналістичних обліків) у розкритті та розслідуванні злочинів нами визначалася раніше, у тому числі на рівні кримінально-процесуального законодавства України [9–12].

У результаті здійснення нами понад 25-річного моніторингу функціонування криміналістичних обліків встановлено, що вони (обліки) фактично на 100 % формуються об'єктами, отриманих з достовірних джерел відповідно до встановленого порядку (сліди рук, взуття, зламу тощо, вилучені під час оглядів місць вчинення злочинів та досліджені в процесі проведення судових експертиз; дактилоскопічні картки, фотозображення, відео та аудіо запис тощо осіб, які підлягали обов'язковій криміналістичній реєстрації тощо). Проте у КПКУ порядок отримання доказової інформації за допомогою системи криміналістичної реєстрації (криміналістичних обліків) на даний час не визначено ні у главі 4 (докази і доказування), ні у главах 20 (слідчі (розшукові) дії) та 21 (негласні слідчі (розшукові) дії) тощо.

У зв'язку із зазначеним, для надання процесуального статусу доказів фактичним даним, отриманим за допомогою системи криміналістичної реєстрації, нами пропонується внесення доповнень до переліку дій сторони обвинувачення, передбачених ч. 2 ст. 93 КПК України, виклавши її в наступній редакції: «2. Сторона обвинувачення здійснює збирання доказів шляхом проведення слідчих (розшукових) дій та негласних слідчих (розшукових) дій, отримання інформації за допомогою системи криміналістичної реєстрації, витребування та отримання від органів державної влади, місцевого самоврядування, підприємств, установ та організацій, службових та фізичних осіб, речей, документів, відомостей, висновків експертів, висновків ревізій та актів перевірок, проведення інших процесуальних дій, передбачених цим Кодексом».

Список використаних джерел

1. Потапов С. М. Основоположник теории криминалистической идентификации / редкол.: М. Л. Цымбал, Э. Б. Симакова-Ефремян, В. Ю. Шепитько и др. – Харьков : Право, 2002. – 41 с.
2. Сегай М.Я. Методология судебной идентификации / М. Я. Сегай – Киев : РИО МВД УССР. – 1970. – 256 с.
3. Науково-практичний коментар до Кримінального кодексу України / Д. С. Азаров, В. К. Гришук, А. В. Савченко [та ін.] ; за заг. ред. О. М. Джужі, А. В. Савченка, В. В. Чернея. – Київ : Юрінком Інтер, 2017. – 1104 с.
4. Белкин А. Р. Теория доказывания : науч.-метод. пособие / А. Р. Белкин. – М. : НОРМА, 1999. – 429 с.
5. Науково-практичний коментар Кримінально-процесуального кодексу України / відп. ред. В. Ф. Бойко, В. Г. Гончаренко. – Київ : Юрінком Інтер, 1997. – 624 с.
6. Криминалистика : учебник / под ред. Р. С. Белкина. – М. : Юрид. лит., 1986. – 200 с.
7. Про оперативно-розшукову діяльність : Закон України від 18 лют. 1992 р. № 2135-XII // Відомості Верховної Ради України. – 1992. – № 22. – Ст. 303.
8. Кримінальний процесуальний кодекс України : наук.-практ. комент. : у 2 т. Т. 1 / О. М. Бандурка, Є. М. Блажівський, Є. П. Бурдоль та ін. ; за заг. ред. В. Я. Тація, В. П. Пшонки, А. В. Портнова. – Харків : Право, 2012. – 768 с.
9. Полтавский А. А. К вопросу о совершенствовании дактилоскопических учетов органов внутренних дел Украины / А. А. Полтавский // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. – Спецвип. – Ч. 1. – 1999. – С. 82–87.
10. Полтавський А. О. До проблеми правового забезпечення функціонування дактилоскопічних обліків органів внутрішніх справ України / А. О. Полтавський // Вісник Луганського інституту внутрішніх справ. – Вип. 4. – 2000. – С. 179–192.
11. Полтавський А. О. Криміналістична реєстрація: шляхи вдосконалення / А. О. Полтавський // Вісник Луганської академії внутрішніх справ МВС імені 10-річчя незалежності України. – Спецвип. – Ч. 2. – 2005. – С. 219–224.
12. Полтавський А. О. Проблемні питання правової регламентації функціонування системи криміналістичної реєстрації кримінальним процесуальним кодексом України: шляхи удосконалення / А. О. Полтавський // Криминалистика и судебная экспертиза: Межведомственный научно-методический сборник. Вып. 59 / отв. ред. И. И. Емельянова. – Киев : Министерство юстиции Украины, 2014. – С. 107–114.